

Dr. Dampe – 1800-tallets fortalere for folkestyre

Jacob Jacobsen Dampe (1790-1867) var en litterær profil i første del af 1800-tallet, der gik imod strømmen og ikke nedtonede sine politiske ambitioner.

Dampe afsluttede sine teologiske studier ved Københavns Universitet i 1809 og startede sin karriere som lærer ved den lærde skole i Slagelse i 1811. Under sit ophold i Slagelse færdiggjorde han sin doktorafhandling om Koranen i 1812.

Efterhånden steg hans politiske og litterære engagement og fra 1815 redigerede han den lokale avis *Avis for 10 Kjøbstæder*, som vakte røre blandt borgerskabet i Slagelse. Påvirket af borgerskabets modstand i Slagelse og af ægteskabelige problemer, endte han med at sige sit lærerjob op i 1816. I stedet rejste han til København, hvor han stiftede en privat drengeskole.

I København blev han en ivrig deltager i samtidens litterære fejder og bidrager til de meningsdannede tidsskrifter. Dampe holdt foredrag i københavnske kirker over religiøse emner, og han fik trykt pjecen *Om Frihedens Overensstemmelse med Christendommens Aand*. Pjecens udfordrende indhold bevirkede, at skriftet blev standset af myndighederne i Danske Kancelli i 1819. Der indledtes herefter sag mod Dampe. Han fik forbud mod at tale offentligt, mens retssagen stod på, men det var stadig tilladt ham at få trykt sine værker og ytre sig på skrift.

I juni 1820 indsendte Dampe skriftet *Videre foregaaende Facta, Ytringens Frihed vedkommende*, hvori han kritiserede måden hvorpå ytringsfrihed, videnskab og andre intellektuelle områder blev behandlet i Danmark.¹ Derudover skrev han digtet *Constitution, Ode til Kongen af Danmark*. Digtet omhandlede den spanske konge, Ferdinand VII, der havde anerkendt den revolutionære del af befolkningens krav om en fri forfatning. Den spanske konge blev på den baggrund opfattet som en fremskridtsvenlig konge. Dampe appellerede herefter til den danske konge om på lignende måde at give folket en mere demokratisk styreform.

Myndighederne endte med at forbyde udgivelsen af begge skrifter.²

Den 17. oktober 1820 faldt der dom over Dampe i Hof- og Stadsretten, og han fik forbud mod at prædike og holde offentlige forelæsninger over teologiske og filosofiske emner på livstid. Derudover fik han en bøde for at have forsøgt at udgive et skrift, der ikke viste den ærbødighed mod kongen og det enevældige styre, som det krævedes.³

En uge før dommen over ham faldt, nåede Dampe at udgive digtet *Sandhedselskerens Bøn*, som udkom i bladet *Iagttageren*, nr. 3. I digtet reflekterer Dampe over sin kærlighed til sandheden, og det afspejler hans livs politiske kamp.

Dommen holdt imidlertid ikke Dampe tilbage, og han begyndte at udgive de samfundskritiske prosastykker *Prosa* og det kritisk-satiriske blad *Iagttageren*.⁴ Bladets indhold tegnede en ny linje i Dampes kritik af samfundet, idet han vendte sig fra religiøs til politisk opposition. Hans kritik var bl.a. influeret af samtidens nye liberale strømninger i Europa.⁵

¹ Pedersen, Teddy (red.): "De gode, de onde og de grusomme" i: *Skrivefrækhed*, 1989, s.105-106

² Tarbensen, Kenn: "Den første demokrat", i: *Oprørere. Skæbnfortællinger om danmarkshistoriens tolv største rebeller*, red. Morten Pedersen, 2006, s.197

³ Pedersen, 1989, s.131

⁴ Pedersen, 1989, s.118

⁵ Pedersen, 1989, s. 120

Med udgangspunkt i 1700-tallets radikale oplysningstænkning fremsatte Dampe en idé om, at befolkningen selv, igennem valgte repræsentanter, skulle kunne ytre sig frit om regeringsformen. Dampes demokratiske ideer virker selvfølgelig i dag, men var det bestemt ikke i første halvdel af 1800-tallet, hvor styreformen stadig var enevældig.

Dampe mente, at kongen var forpligtet til at anerkende folkets ret, hvis det ønskede en ny, fri forfatning. Siden slutningen af 1700-tallet havde man haft en idé om, at der eksisterede en pagt mellem den enevældige konge og folket, hvor kongen var autoritet, men samtidig var afhængig af befolkningens samtykke for at kunne regere. Kongen blev betragtet som en landsfader, der havde indsigt i, hvad der var bedst for befolkningen.⁶

Dampe begyndte nu at anfægte idéen om pagten mellem konge og befolkning. Han sagde, at hvis kongen modarbejdede folkets vilje, så ville det blive betragtet som et brud på pagten. Den folkevalgte repræsentation skulle i den situation gennemtrumfe sin vilje med magt, og hæren skulle opfordres til at gøre oprør.

Siden 1815 havde Dampe været medlem af læseselskabet Clio, der var kritisk overfor det enevældige system. Myndighederne betragtede Clio som samfundsnedbrydende pga. medlemmernes liberale orientering. I starten fulgte politiet Clio som helhed, men ret hurtigt overgik de til mere personlig spionage af Dampe.⁷

Flere af selskabets medlemmer sympatiserede med Dampe, og i løbet af 1820 begyndte han at samle en gruppe af frisindede folk, der ligesom han selv ønskede en fri forfatning.⁸ Ved et stiftende møde i den nye politiske forsamling d. 16. november 1820 beslaglagde politiet Dampes papirer og fængslede ham. Sammen med smedemester Hans Chr. Jørgensen, der havde hjulpet med at distribuere Dampes skrifter, blev Dampe tiltalt for højforræderi og majestætsfornærmelse, hvilket blev betragtet som de værste forbrydelser, man kunne begå. Straffen for at begå disse forbrydelser var derfor også tilsvarende høj og lød på tab af ære, liv og gods, højre hånd afhugges, kroppen parteres og lægges på hjul og stejle, mens hoved og den afhuggede hånd sættes på en stage.⁹

Den 14. februar 1821 blev de to anklagede kendt skyldige i at have tilskyndet til forandring af den bestående regeringsform. Ifølge trykkefrihedsforordningen af 1799 gav en sådan forbrydelse dødsstraf. De anklagede ankede herefter dommen til højesteret, og den 7. marts 1821 ændrede kongen, Frederik VI, straffen til fængsling på livtid.

Dampe søgte atter om kongelig formildelse, men forsøget var forgæves.

I årene 1821-26 og 1831-32 sad han fængslet på Kastellet i København. Herefter sendtes han til fæstningsøen Christiansø, hvor han levede 15 år som statsfange. Dampes status som statsfange betød, at han ikke blev betragtet som almindelig forbryder. De materielle vilkår var derfor mere tålelige, og han modtog fx penge til indkøb af dagligdags fornødenheder og fik lov til at modtage besøg.

I 1841 ændrede kongen, der nu hed Christian VIII, sin forgængers dom og Dampes vilkår blev lempet. Dampe skulle ikke længere være fængslet på Christiansø, men måtte leve under polititilsyn på Bornholm.

⁶ Engelhardt, Juliane: *Borgerskab og fællesskab. De patriotiske selskaber i den danske helstat 1769-1814*, Museum Tusulanums Forlag, s. 309-310

⁷ Pedersen, 1989, s. 124-125

⁸ Foreningen blev kaldt "Jernringsforeningen", fordi medlemmerne bar en jernring på venstre hånds mellemfinger. Jernringe blev på dette tidspunkt anvendt som et middel mod gift og kunne derfor købes hos de fleste isenkræmmere. Ved at bære et så almindeligt kendt symbol som en jernring, vakte foreningens medlemmer så lidt opsigt som muligt. Dampe og en mand ved navn J.C. Blok Tøxen blev betragtet som bagmændene bag forsamlingen og allerede meget tidligt i forløbet blev de underkastet systematisk spionage med benyttelse af forskellige politistikkere. Tarbensen, Kenn: "Den første demokrat. Cand. theol. og dr. Phil. J.J. Dampe", i: *Oprørere. Skæbnefortællinger om danmarkshistoriens tolv største rebeller*, red. Morten Pedersen, 2006, s. 198, 200

⁹ Pedersen, 1989, s.139

Dampe boede herefter under mere frie forhold i Rønne indtil 1848. I denne periode fortsatte han sine skrivelser, men det foregik under streng censur og polititilsyn.

I forbindelse med tronskiftet i 1848 blev Dampes dom som politisk fange ophævet, og han levede resten af sit liv i København.